

providing social assistance. These tools are shaping a new culture of interaction between the state, society, and the citizen.

Thus, innovative digital solutions in the social sphere are a guarantee of increasing the efficiency, accessibility and quality of social services. They are becoming an important factor in the development of modern social policy aimed at people, their needs and well-being.

References:

1. Pawełoszek-Korek, I. (2009). Technologie mobilne w dostarczaniu wiedzy. Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej.
2. Moreno, C.; Wykes, T.; Galderisi, S.; Nordentoft, M.; Crossley, N.; Jones, N.; Cannon, M.; Correll, C.U.; Byrne, L.; Carr, S.; et al. How mental health care should change as a consequence of the COVID-19 pandemic. *Lancet Psychiatry* 2020, 7, 813–824.
3. Danyliuk M., Dmytryshyn M., Goran T. Informatization in Ukraine: Realities, problems, prospects. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. № 10 (4). pp. 190-198.

Галина Лещук

*доцент кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки*

*Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

Ігор Гринчишин,

*здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,*

*спеціальність А1 Освітні науки (Соціальна педагогіка),
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

ПІДЛІТКІВ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

У зв'язку зі складною соціально-економічною ситуацією, проблемами, породженими війною, зниженням авторитету родини та освітніх інституцій, у сучасному українському суспільстві спостерігається зростання проявів девіантної поведінки серед підлітків – агресії, правопорушень, булінгу, вживання психоактивних речовин тощо. Саме тому формування соціальної відповідальності як стійкої особистісної риси набуває особливої значущості для гармонійного розвитку молоді.

Проблема профілактики девіантної поведінки підлітків залишається однією з ключових у соціальній педагогіці, психології та соціальній роботі. Проте більшість профілактичних програм орієнтовані на контроль чи покарання, а не на розвиток внутрішніх морально-вольових якостей дитини. У той же час в Україні актуалізоване завдання створення безпечного освітнього середовища, формування громадянської свідомості та розвитку життєвих компетентностей школярів (згідно з Концепцією «Нова українська школа», Національною стратегією з профілактики правопорушень

серед дітей).

Підлітковий вік – критичний період становлення особистості. Саме тоді формується система цінностей, моральні орієнтири та відповідальність за власну поведінку. Відсутність цих якостей часто призводить до девіацій. Саме тому формування соціальної відповідальності – важливий профілактичний чинник, що сприяє розвитку зрілої, морально стійкої особистості.

Серед основних чинників виникнення девіантної поведінки підлітків можна виокремити такі:

- природні – кліматичні, геофізичні, екологічні умови проживання, хімічне та радіаційне забруднення середовища;
- соціальні – несприятливі умови життя суспільства, соціальна напруженість, великий розрив між соціальними верствами;
- біологічні – пов'язані з порушенням роботи систем організму, вродженими дисфункціями внаслідок органічного ураження головного мозку, спадковістю;
- загальнопсихологічні – несприятливі умови взаємодії індивіда зі своїм найближчим оточенням, з негативним впливом останнього на розвиток особистості;
- індивідуально-психологічні – певні характеристики індивіда, що ускладнюють процес його соціалізації;
- соціально-педагогічні – недоліки сімейного та соціального виховання, зумовлені кризою сімейних цінностей, зростанням кількості родин із дисгармонійними, деструктивними стилями виховання, низьким соціальним статусом дітей та молоді в суспільстві, слабкою системою позашкільної зайнятості дітей та молоді [2, с. 37].

Соціальна відповідальність може стати ефективним інструментом профілактики підліткових девіацій, оскільки вона сприяє формуванню в індивіда свідомої поведінки, що відповідає суспільним нормам, і зменшує ймовірність правопорушень, залежностей та інших форм девіантної поведінки. Заохочення соціальної відповідальності допомагає розвивати просоціальні якості, формувати стійкість особистості та коригувати деструктивні моделі поведінки.

Соціальна відповідальність – усвідомлення та виконання особою або організацією своїх обов'язків перед суспільством, що включає дотримання етичних норм, законів та активну участь у суспільному житті [1, с. 36, 89].

О. Пилипчак і Я. Раєвська зазначають, що формування соціальної відповідальності підлітків є багатокомпонентним процесом, що передбачає цілеспрямовану психолого-педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток моральних, емоційних та поведінкових аспектів особистості такими шляхами та методами [3]:

1. Залучення до суспільно корисної діяльності – волонтерство, участь у громадських та волонтерських організаціях, соціальних проектах, організація благодійних акцій сприяють набуттю підлітками позитивного соціального досвіду, формуванню емпатії, інтеграції в суспільство та формуванню почуття значущості.

2. Просвітницька та виховна робота – проведення тематичних занять, бесід, тренінгів і виховних годин, аналіз життєвих ситуацій, літературних чи відеоматеріалів, спрямованих на усвідомлення соціальних норм, наслідків вчинків, значення моральних цінностей (чесність, справедливість, взаємоповага).

3. Використання когнітивно-поведінкових методик і технік когнітивно-поведінкової терапії передбачає навчання підлітків самоаналізу, контролю емоцій, саморегуляції поведінки, а розробка індивідуальних програм розвитку допомагає усвідомити причинно-наслідкові зв'язки між власними діями та їх соціальними наслідками.

4. Розвиток емпатії та моральних цінностей – проведення занять, що допомагають розуміти емоції інших людей, обговорювати моральні дилеми, визначати правильні рішення у складних ситуаціях; формування ціннісно-сислової сфери підлітків через гуманістичні принципи, приклади моральної поведінки, колективне обговорення.

5. Інтерактивні методи навчання і виховання – тренінги, рольові ігри, дискусії, групові вправи сприяють засвоєнню соціально прийнятних моделей поведінки, розвитку комунікаційних навичок, уміння працювати в команді, а ігрова терапія дає змогу прожити соціальні ситуації, відпрацювати конструктивні способи вирішення конфліктів та відчувати успіх у взаємодії з іншими.

6. Групова та індивідуальна психологічна підтримка – групові заняття забезпечують атмосферу довіри, взаєморозуміння та підтримки, допомагають розвивати соціальні навички й самоповагу, тоді як індивідуальна робота з психологом чи соціальним педагогом спрямована на подолання особистісних труднощів (низької самооцінки, негативного соціального досвіду, сімейних проблем тощо).

7. Використання програм психолого-педагогічної корекції, які навчають управлінню емоціями, знижують рівень тривожності, агресії та стресу, сприяючи соціальній адаптації підлітків, передбачають системну роботу над міжособистісною комунікацією, емоційною регуляцією, вирішенню конфліктів.

Таким чином, формування навичок соціальної відповідальності у підлітків потребує комплексного підходу, що включає психолого-педагогічну корекцію, розвиток моральних цінностей, професійну психологічну підтримку. Синтез цих методів сприяє створенню умов для успішної соціалізації підлітків та їхньої інтеграції в суспільство.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Бусел. К.: Перун, 2002. 1440 с.

2. Лещук Г. Особливості профілактики комунікативних девіацій дітей в умовах соціокультурного середовища. *Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і міжнародний досвід : монографія* / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. С. 37.

3. Пилипчак О., Раєвська Я. Формування навичок соціальної відповідальності у

*Людмила Дзиціна,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 053 Психологія,
факультет іноземної філології та соціальних комунікацій,
Сумський державний університет*

*Науковий керівник: Аліна Чернякова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій
Сумський державний університет*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціальні мережі є одними з найбільш широко використовуваних веб-платформ серед підлітків і використовуються для спілкування, отримання інформації та розваг. Актуальність даної теми визначається великим впливом соціальних мереж на психіку підлітків в епоху постправди, який може бути як позитивним, так і негативним. Як зазначають сучасні психологи, соціальні мережі можуть стимулювати розвиток соціальних навичок, сприяти самовираженню та розширенню кругозору, кращому аналізу доступної інформації та здатності критично мислити. Однак, вони також стають джерелом поширення дезінформації, використання мови ворожнечі, ізоляції користувачів, що призводить до погіршення емоційного стану підлітків, заниження їхньої самооцінки, підвищення рівня тривожності тощо. В наш час розвиток критичного мислення в молоді стає не просто важливим питанням, яке слід підіймати та досліджувати, а життєво необхідним.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз українських та зарубіжних джерел надав підстав виокремити декілька сформованих понять критичного мислення. Хоча й спостерігається відмінність у тлумаченні цього поняття, думки вчених та дослідників, які опрацьовували це питання, збігаються в певних міждисциплінарних аспектах. У контексті психології Н. Козаченко зазначає, що критичне мислення – це «мислення про мислення» [1]. Воно виступає своєрідним механізмом контролю мислення і має на меті поліпшити його. Найважчим завданням критичного мислення є поєднання гнучкості, поміркованості та впевненості, і як наслідок, наполегливості та послідовності у проведенні своєї точки зору [1]. Згідно з визначенням С. Штайнерта, Л. Марін та С. Розер, критичне мислення являє собою намагання узгодити свої переконання з наявними доказами на основі обґрунтованих когнітивних стандартів (таких як чуйність